

פרד"ס לשולחן שבת

אוצרות גנוזים מגאונותם וחדופותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גליון 577 - שנה י"א - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת פקודי תשפ"ה

ביאור דברי המדרש שאחר שנאמר משכן העדות אמר דוד עשה עמי אות לטובה

אלה פקודי המשכן משכן העדות וגו' (לח כא) במדרש איתא בזה"ל, אלה פקודי המשכן משכן העדות, זה שאמר דוד ע"ה עשה עמי אות לטובה וגו', וכמ"ד וישם ה' לקין אות ע"כ. ותמוה מאוד.

וכדי ליישב את דברי המדרש יש להקדים, דאיתא בגמ' יבמות (עא:): שבנ"י לא מלו כשהיו במדבר משום שלא נשבה להם רוח צפונית, ומאי טעמא דלא נשיב להו, איבעית אימא דנוזפים היו, ואב"א כי היכי דלא נבדור ענני כבוד, ע"כ דברי הגמ'. וברש"י פירש על התירוץ הראשון שהיו נוזפים בעוון העגל, והקשה תוס' על כך, כיצד אפשר לומר שהיו נוזפים בעוון העגל, והא נמחל להם ע"י המשכן כדדרשינן משכן העדות עדות הוא לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל, ומה"ט נחלק ר"י על רש"י, ומפרש שהיו נוזפים בעוון המרגלים. והנה דברי רש"י לא רק שתמוהים הם כקושיית התוס', אלא אף נסתרים מפירושו לתורה, שבפירושו לפסוק זה כתב בפירוש שהמשכן עדות הוא לישראל שסלח להם הקב"ה על חטא העגל, וכיצד פרש"י בגמ' שנוזפים הם על עוון העגל.

ונראה ליישב דברי רש"י, שהרי יש להקשות מאחר ויש את הטעם שלא נשבה רוח צפונית בכדי שלא יתפזרו ענני הכבוד מדוע צריך להטעם של נוזפים היו, ויש לתרץ ע"פ מה דאיתא שם בגמ' שרק ביום לא נשבה רוח צפונית אך בלילה היתה נושבת רוח צפונית, אלא שא"כ שבלילה נשבה יהא קשה לפי מ"ד שמילה שלא בזמנה מלין אף בלילה, שמדוע לא מלו ישראל בלילה כאשר נשבה רוח צפונית, וי"ל דמאי דאמרין שבלילה נשבה רוח צפונית הוא רק למ"ד שלא נשבה כדי שלא יתפזרו ענני הכבוד, שא"כ בלילה כשלא נסעו לא הוצרכו לענני הכבוד ואז נשבה רוח צפונית, משא"כ למ"ד שנוזפים היו מה הפרש איכא בין יום לילה, וא"כ לדבריו אף בלילה לא נשבה רוח צפונית, וא"כ י"ל דמ"ד שמילה שלא בזמנה מלין בלילה ס"ל שלא נשבה רוח צפונית מפני שנוזפים היו, וא"כ אף בלילה לא נשבה ושפיר שלא מלו בלילה, ואילו מ"ד שנשבה הרוח בלילה ס"ל שאין מלין בלילה אפי' מילה שלא בזמנה, וא"כ שפיר צריך את ב' הטעמים, דנפק"מ אם בלילה נשבה רוח צפונית או לא, שלטעם שנוזפים היו לא נשבה ולטעם שלא יתפזרו ענני הכבוד נשבה.

מעתה יש ליישב בקל את סתירת רש"י, שמה שפירש ביבמות שהיו נוזפים מחטא העגל ולכך לא מלו זה ע"כ כמ"ד שמלין בלילה, שלמ"ד זה מה שלא מלו בלילה הוא משום שאף בלילה לא נשבה רוח צפונית, מפני שהטעם הוא משום נוזפים ושייך אף בלילה, משא"כ בפירושו לתורה פירש כמ"ד שאין מלין בלילה, וא"כ לדבריו מה שלא מלו בלילה הוא אע"פ שנשבה רוח צפונית, וא"כ שנשבה בלילה רוח צפונית ע"כ כמ"ד שהטעם שלא נשבה בכדי שלא יתפזרו ענני הכבוד, וא"כ שפיר שלמ"ד זה אפש"ל שנמחל להם עוון העגל, שזה שלא מלו ביום זה משום שלא

נשבה רוח בכדי שלא יתפזרו ענני הכבוד, ומה שבלילה לא מלו הוא משום דס"ל דאין מלין בלילה, ואין סתירה בדברי רש"י. ברם מה שכן יש להקשות הוא שהגמ' מביאה שמ"ד שמילה שלא בזמנה אין מלין בלילה דורש זאת מקרא ד"וביום השמיני", דכתיב וא"ו יתירה לרבות שאף מילה שלא בזמנה אין מלין בלילה, וקשה דאי נימא כשיטת רש"י בפסוק מדוע צריך לדרוש זאת מוא"ו יתירה, הא כבר ידעינן דין זה שאין מלין בלילה ממה שלא מלו במדבר, וכחשבון הנזכר שהרי ויתר להם הקב"ה על חטא העגל וא"כ מה שלא נשבה רוח צפונית הוא בכדי שלא יתפזרו ענני הכבוד, ולטעם זה ע"כ שבלילה נשבה וא"כ אמאי לא מלו בלילה, ע"כ משום שאין מלין בלילה אף מילה שאינה בזמנה, וא"כ אמאי צריך לדרוש זאת מוא"ו יתירה דוביום השמיני.

וע"פ קושיא זו יש לפרש את מחלוקת דוד המלך ושונאיו, דאיתא בגמ' ע"ז (ד): לא היה דוד ראוי לאותו מעשה (של בת שבע) אלא להורות תשובה, ולא היו ראויין בנ"י למעשה העגל אלא להורות תשובה, ומפרשת הגמ' דצריך את ב' הדברים, שחטא העגל בא להורות תשובה לרבים, ודוד בא להורות תשובה ליחיד. אך הקשו המפרשים והרי דוד מלך היה, ומלך דינו כרבים (כמפורש בגמ' הוריות), נמצא א"כ שעדיין אי"צ את שניהם שאף דוד נחשב רבים, ומדוע הוצרכו ב' מעשים ללמד תשובה לרבים.

וי"ל שאכן לא נסלח לישראל לגמרי על חטא העגל, וכמו שמצינו שאמר להם הקב"ה "וביום פקדי ופקדתי" כלומר שיענשו על כך, וא"כ א"א ללמוד מחטא העגל תשובה לרבים, ולכך היה צריך את מעשה דוד ללמד תשובה לרבים.

ועפ"ז כך נחלקו דוד ושונאיו, ששונאי דוד סברו שויתר הקב"ה לישראל על מעשה העגל לגמרי, ומה שלא מלו זה מפני שלא נשבה רוח צפונית בכדי שלא יתפזרו ענני הכבוד, וא"כ שנמחל להם לגמרי הרי שמחטא העגל לומדים תשובה לרבים, וא"כ ע"כ שדוד חטא, ואילו דוד סבר שלא נמחל לגמרי עוון העגל, ומטעם זה לא נשבה רוח צפונית שנוזפים היו על עוון העגל, וא"כ א"א ללמוד תשובה מהם וצריכים לימוד מדוד, וא"כ לא חטא דוד אלא בא להורות תשובה לרבים, והיתה לדוד הוכחה כדבריו שלא נמחל להם לגמרי ולכך לא נשבה רוח צפונית, דאי נימא שלא נשבה בכדי שלא יתפזרו ענני הכבוד א"כ אמאי לא מלו בלילה, ואם תאמר שלא מלו בלילה משום שלא מלין בלילה, א"כ אמאי בעי לדרוש זאת מוא"ו תיפו"ל מדור המדבר, אלא ע"כ שא"א ללמוד זאת מדור המדבר שזה שהם לא מלו משום שנוזפים היו מחטא העגל ואף בלילה לא נשבה רוח צפונית, וא"כ שפיר שלא נמחל לישראל לגמרי ובא דוד להורות תשובה וע"כ שלא חטא דוד.

עוד יש להקדים מאי דאיתא במדרש וישם ה' אות לקין, אות וא"ו מסר לו, וכתבו המפרשים הטעם שמסר לו דוקא אות וא"ו, שאות וא"ו היא אות חיים.

ועתה אחר כל הקדמות אלו נבוא אל המכוון בדברי המדרש דה"פ, "אלה פקודי המשכן משכן העדות" והיינו שהמשכן היה עדות לישראל שנמחל להם עוון העגל, ומזה רצו שונאי דוד להוכיח שחטא דוד, דע"כ יודעים תשובה לרבים מחטא העגל

ולא מדוד, ועל כך ממשיך המדרש "וזה שאמר דוד עשה עימי אות לטובה", ר"ל שהשיבם דוד דע"כ שלא נמחל לישראל לגמרי, שאם נמחל לגמרי ומה שלא נשבה רוח צפונית הוא בכדי שלא יתפזרו ענני הכבוד א"כ למה לא מלו בלילה, ואין לומר משום דאין מלין בלילה דא"כ אמאי בעי וא"ו יתירה, תיפו"ל מדור המדבר, אלא ע"כ מה שלא מלו בלילה משום שזנזופים היו ואף בלילה לא נשבה רוח צפונית, וא"כ ע"כ שלא נמחל להם חטא העגל, ושוב היה צריך את מעשה דוד להורות תשובה לרבים.

ולזה אמר דוד עשה עימי אות לטובה, ואות לטובה הינו "כמ"ד וישם ה' לקין אות" כלומר ששם לו את האות וא"ו, וא"כ אף לי שים את האות וא"ו בקרא דוביום השמיני, שמכך שצריך אות זאת יהיה מוכח כדברי שלא נמחל עוון העגל לגמרי, וע"כ שאני לא חטאתי, וע"ז ממשיך דוד "ויראו שנאי ויבושו" שתתבטל טענתם.

חוט המשולש בשערים
(שער המים)

מדוע עשה משה חשבון של כל הנדבות שנידבו למשכן והאם היה זה הטעם האמיתי לחשבוננו

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה עבודת הלוויים ביד איתמר בן אהרן הכהן (לח כא) במדרש איתא שמשה רבינו שמע קול מלחשים של ליצני הדור ששלט במלאכת המשכן ובודאי הרויח בו, ע"כ אמר חייכם שמשנגמר משכן אעשה חשבון עיי"ש.

והנה לכא' אם היה משה מבקש לעשות חשבון כדי שיראו שלא לקח כלום לא היו מניחים לו לעשות, שהצדיקים היו אומרים ח"ו שנחשוד בך ואין אתה צריך להוכיח מאומה, והליצנים לא יניחוהו דאחר שיעשה חשבון וימצא שלא לקח כלום לא יוכלו להמשיך ולטעון כך על משה רבינו.

לכן נתחכם משה ואמר שמכיון שכעת אחר שנעשה כל המשכן רוצים אנו להפקידו ביד איתמר בן אהרן, א"כ יש לפקוד כל הכלים כדי לדעת מה וכמה נמסר בידו, וכך אף אחד לא יתנגד לעשיית החשבון והתוצאה תהיה שכולם יראו שמשה לא הרויח מאומה מעשיית המשכן, ונמצא שהטעם שאמר משה שלכן רוצה לעשות חשבון אי"ז הטעם האמיתי, אלא רק בפיו אמר שהחשבון הוא מפני שמוסרים הכל לאיתמר אך בלבו מטרת החשבון היה כדי להוכיח שלא לקח מאומה.

ובזה יש לפרש הפסוק כפתור ופרח, דה"פ "אלה פקודי המשכן משכן העדות" ר"ל זה החשבון של עשיית המשכן וכל כליו. ואל תתמה איך הרהיב נפשם לבקש חשבון ממשרע"ה דהם לא ביקשו חשבון אלא "אשר פוקד על פי משה", ר"ל שהחשבון היה על פי משה כל' שמשה אמר בפיו שיבדקו, וטעמו היה מפני ש"עבודת הלוויים ביד איתמר בן אהרן" כל' שמשה ציוה לפקוד מפני שהכל הולך להימסר לאיתמר בן אהרן. ברם טעם זה היה רק "על פי משה", כל' שאת הטעם הזה אמר משה בפיו אבל בלבו היה טעם אחר כדי שלא יחשדהו שלקח ממה שהביאו למשכן.

וידבר משה

איזה אבן לקחו מדמא בן נתינה וכיצד מוכח מסוג האבן שהיה זה בימי בית שני

ההטור הרביעי תרשיש ושהם וישפה (לט יג) איתא בגמ' ע"ז (כג): ר' אליעזר אומר פרת חטאת אינה ניקחת מעובדי כוכבים כו'. תני שילא מ"ט דר"א דכתיב "דבר אל בני ויקחו" בני יקחו ואין עכו"ם יקחו. ופריך הגמ' אלא מעתה "דבר אל בני" ויקחו לי

תרומה" ה"נ דבני יקחו ולא מעכו"ם, וכ"ת ה"נ והא מעשה ולקחו מדמא בן נתינה אבנים לאפוד, ומשני "ואבני שהם" הפסיק הענין, ופרש"י מדלא כתיב "ואבני שהם" כדכתיב "וכסף" ונחושת" ו"תכלת" ו"ארגמן" ו"עורות" בהכרח שהפסיק הענין ואין ה"אבני שהם" מתייחס לקרא ד"ויקחו כו' בני", לכן זאת אפשר לקחת אף מגוי. ופריך הגמ' והא אח"כ כתיב "ואבני מילואים" ופרש"י בוא"ו וממילא הדר ערביה וכן מתייחס קרא "ויקחו כו' בני" אף לאבני שוהם. עוד פריך הגמ', הרי לשנה אחרת קנו ממנו פרה אדומה, ומשני הגמ' שהתם לקחו ע"י תגרי ישראל עיי"ש.

ויש להקשות, אחר שהקשה מ"ואבני מילואים" ולא תי' קושיא זו מה ראה צורך להקשות מפרה אדומה. וכן ילה"ק דמלשון הגמ' "ועוד" משמע דהקו' מפרה אדומה אינה קו' חדשה אלא היא חיזוק לקו' הראשונה, ויל"ע כיצד.

ויש ליישב, ובהקדם תוס' (שם כד. ד"ה ואבני) כתבו דהאבנים שלקחו מדמא בן נתינה לא היו אבני שהם אלא אבני חושן, וכך איתא בירושלמי (פאה פ"א ה"א דף ג.) דקאמר דישפה של בנימין היה חסר, בהכרח דמיירי באבני החושן ולא באבני שוהם. ויש להקשות ע"ד תוס', דלפי"ז מדוע הגמ' בע"ז לא אמרה שישפה של בנימין היה חסר.

והנה תוס' (שם כג: ד"ה הקשו) כתבו דמדבקשו לשנה אחרת פרה אדומה משמע שהמעשה היה בימי בית שני, דבימי בית ראשון לא נשרפה שום פרה. והקשו תוס' כיצד א"כ מצאו אבני חושן הרי היה חרוט על האבנים שמות השבטים והיו חורטים רק ע"י השמיר ובבית שני לא היה שמיר, וכיצד א"כ מצאו אבני חושן חורטים, ותי' תוס' דבהכרח שהיה שמיר בימי בית שני וקנו אבנים רגילות וחרטו עליהם. ויש שתירצו קו' תוס', שאכן בבית שני לא היה שמיר והאבן שקנו היתה דוקא ישפה שעליה היה חרוט מילת בנימין לבדה, ויש מציאות שמצאו אבן שחרוט עלי המילת בנימין, משא"כ שאר אבנים אין מציאות שימצאו חרוט, דעליהם היה חרוט מלבד שם השבטים אותיות נוספות להשלים מילות 'אברהם' 'יצחק' ו'יעקב' 'שבטי ישורן' כמבואר בגמ' יומא (עג:). כגון 'ראובן' עם 'א של 'אברהם', 'שמעון' עם 'ב', ו'לוי' עם 'רהם' ובה שפיר נמי שביירושלמי מבואר שהיה זה ישפה של בנימין, דזו האבן היחידה שיש היתכנות למצוא אותה חרוטה.

ואחר הקדמות אלו נבוא אל המכוון היטב, שהגמ' מקשה תחילה "ואבני מילואים" הדר ערביה, דהיינו שהרי אין לומר שביקשו אבני שהם דהא היה זה בבית שני ולא היה שמיר ובהכרח חיפשו אבן חרוטה, ולא יתכן שימצאו אבני שוהם שהרי על כל אבן שוהם היו ששה משמות השבטים כדכתיב "ששה משמותם על האבן האחת" (כח-י), אלא ודאי חיפשו אבן שיש היתכנות למוצאה חרוטה וזה שייך רק באבן ישפה מאבני החושן שחרוט עליה רק מילת בנימין. ומעתה הקו' הראשונה היא כך, דא"א לומר דמאי דכתיב "אבני שהם" הפסיק הדיבור, דהא אח"כ כתוב "ואבני חושן" והרי בהכרח האבנים שלקחו מדמא בן נתינה היו אבני חושן דהיה זה הישפה כמו שהוכחנו, ובאבני חושן אכן כתוב וא"ו הרי שעירב הענין, ובהכרח דקרא ד"ויקחו וכו' בני" קאי על זה, ואפ"ה לקחו מעכו"ם. כך תורפה של הקו' הראשונה.

אך קשה על יסוד ההוכחה דהיא מדלא היה שמיר וחיפשו אבן חרוטה, דילמא היה זה בבית ראשון שהיה שמיר וחיפשו אבן לא חרוטה, ולזה תיכף מקשה הגמ' 'ועוד שלשנה אחרת לקחו פרה אדומה' ובהכרח שהיה זה בבית שני שלא היה שמיר ובהכרח חיפשו אבן חרוטה, וקשה הקו' הראשונה.

ומיושב היטב אמאי צריך את הקו' הב' שהיא השלמה לקו' הא', ועל הקו' הזו הגמ' מתרצת שלא לקחו ישירות מהנכרי אלא ע"י תגרי ישראל.

טללי אורות (קלר)

מוקדש לעילוי נשמה
אורי בן אשר מנדל ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

מוקדש לעילוי נשמה
יעקב שלום בן מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.